

**O'QOTAR QUOLLAR, O'Q-DORILAR, PORTLOVCHI MODDALAR
YOKI PORTLOVCHI QURILMALARNING NOQONUNY MUOMALASI**

Turabekov Xolbek Jalol o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

Toshkent. sh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20595192>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada o'qotar qurollar, o'q-dorilar, portlovchi moddalar va qurilmalarning noqonuniy muomalasi bilan bog'liq jinoyat-huquqiy hamda ma'muriy-huquqiy munosabatlar kompleks tahlil qilingan. Qurol savdosining an'anaviy shakllaridan tashqari, Darknet orqali amalga oshirilayotgan raqamli va transmilliy noqonuniy muomalasiga qarshi kurashish mexanizmlari yoritilgan. Qurol nazoratini ta'minlashda "High-tech policing" (yuqori texnologik politsiya) usullarini keng joriy etish va litsenziyalash tizimini "E-Ma'muriy ish" axborot bazasi bilan to'liq integratsiya qilish masalalari o'rganilgan. Muammoni bartaraf etish maqsadida AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Janubiy Koreya qonunchiligidagi ilg'or xorij tajribasi qiyosiy tahlil qilinib, O'zbekiston Respublikasining milliy qonunchiligini takomillashtirish hamda sohadagi ilmiy tadqiqotlarni xalqaro platformalarda raqamlashtirish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: o'qotar qurol, portlovchi moddalar, noqonuniy muomala, jamoat xavfsizligi, ma'muriy javobgarlik, E-Ma'muriy ish, High-tech policing, xorij tajribasi, Darknet.

Аннотация: В данной научной статье проводится комплексный анализ уголовно-правовых и административно-правовых отношений, связанных с незаконным оборотом огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и устройств. Наряду с традиционными формами торговли оружием, освещаются механизмы борьбы с его цифровым и транснациональным

Contact: 99 826 99 56

незаконным оборотом, осуществляемым через Даркнет. Рассмотрены вопросы широкого внедрения методов «High-tech policing» (высокотехнологичная полиция) в обеспечение контроля над оружием и полной интеграции системы лицензирования с информационной базой «Е-Административное дело». В целях решения проблемы проведен сравнительный анализ передового зарубежного опыта законодательства США, Великобритании, Германии и Южной Кореи, разработаны научно-практические предложения по совершенствованию национального законодательства Республики Узбекистан и цифровизации научных исследований в данной сфере на международных платформах.

Ключевые слова: огнестрельное оружие, взрывчатые вещества, незаконный оборот, общественная безопасность, административная ответственность, Е-Административное дело, High-tech policing, зарубежный опыт, Даркнет.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of criminal and administrative legal relations associated with the illegal circulation of firearms, ammunition, explosive materials, and devices. In addition to traditional forms of the arms trade, the mechanisms for combating its digital and transnational illegal circulation carried out through the Darknet are highlighted. The issues of widespread implementation of "High-tech policing" methods in ensuring arms control and the full integration of the licensing system with the "E-Administrative Case" information base are examined. To address the problem, a comparative analysis of the advanced foreign experience in the legislation of the USA, the UK, Germany, and South Korea was conducted, and scientific and practical proposals were developed for improving the national legislation of the Republic of Uzbekistan and digitizing scientific research in this field on international platforms.

Keywords: firearms, explosives, illegal circulation, public safety, administrative responsibility, E-Administrative Case, High-tech policing, foreign experience, Darknet.

KIRISH

Davlatning jamoat xavfsizligini ta'minlashdagi eng ustuvor va strategik ahamiyatga ega funksiyalaridan biri — bu o'qotar qurollar, o'q-dorilar, shuningdek, turli portlovchi moddalar va qurilmalarning muomalasini qat'iy nazorat qilishdir. Ushbu turdagi ashyolarning noqonuniy aylanmasi nafaqat alohida shaxslar hayoti va sog'lig'iga, balki davlatning kriminogen barqarorligiga, umuman, konstitutsiyaviy tuzumga to'g'ridan-to'g'ri tahdid soladi.

Qurol va o'q-dorilarning qonunga xilof ravishda tayyorlanishi, olinishi, saqlanishi yoki sotilishi uyushgan jinoyatchilik, terrorizm va ekstremizmning asosiy moddiy bazasi hisoblanadi. Bugungi kunda qurol savdosi transmilliy xarakterga ega bo'lib, an'anaviy yashirin bozorlardan raqamli makonga — "Darknet" tizimiga ko'chib o'tganligi huquqni muhofaza qiluvchi organlar oldiga yangi uslubiy va texnologik vazifalarni qo'ymoqda.

NOQONUNIY MUOMALANING JINOYAT-HUQUQIY VA MA'MURIY TAVSIFI

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida o'qotar qurollar va portlovchi moddalar muomalasi qat'iy litsenziyalash tartibiga bo'ysunadi ("Qurol to'g'risida"gi Qonun). Ushbu tartibni buzish qilmishning xavflilik darajasiga ko'ra ma'muriy yoki jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi.

Jinoyat-huquqiy jihatlari: O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 248-moddasiga asosan, o'qotar qurol, o'q-dorilar, portlovchi moddalar yoki portlatish qurilmalariga qonunga xilof ravishda egalik qilish (tayyorlash, olish, olib yurish, saqlash, o'tkazish) og'ir jinoyatlar toifasiga kiradi. Mazkur moddaning o'ziga xos rag'batlantiruvchi normasi ham mavjud bo'lib, qurolni o'z ixtiyori bilan topshirgan shaxs javobgarlikdan ozod qilinadi. Bu qoida profilaktik ahamiyatga ega bo'lib, aholi qo'lidagi noqonuniy qurollarni yig'ib olishga xizmat qiladi.

Contact: 99 826 99 56

Ma'muriy-huquqiy jihatlari: Qonuniy ro'yxatdan o'tgan qurollarni saqlash yoki tashish qoidalarini buzish O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining tegishli moddalari (masalan, 220-modda — Qurolni saqlash, tashish yoki undan foydalanish qoidalarini buzish) orqali tartibga solinadi. Bunga ov qurollari yoki sport qurollari egalarining o'z qurollarini saqlash shartlariga rioya etmasligi kiradi, bu ham o'z navbatida qurolning jinoyatchilar qo'lga tushib qolish xavfini (noqonuniy muomalaga aylanib ketishini) keltirib chiqaradi.

RAQAMLI MAKON: DARKNET VA QUROLLAR NOQONUNY SAVDOSI

Bugungi kunda o'qotar qurol va portlovchi moddalarning qonunga xilof savdosi yashirin internet tarmoqlari (Darknet) orqali amalga oshirilishi jiddiy muammoga aylangan. Anonim forumlar hamda maxfiy Telegram-kanallar orqali qurollar qismlarga ajratilgan holda pochta yoki kuryerlik xizmatlari orqali (zakladka usulida) yetkazib berilmoqda. To'lovlar esa identifikatsiya qilib bo'lmaydigan kriptovalyutalar (Bitcoin, Monero) orqali amalga oshiriladi.

Bunday sharoitda an'anaviy tezkor-qidiruv tadbirlari samarasiz bo'lib qoladi. Portlovchi qurilmalarni (Qo'lbola portlovchi qurilmalar - IED) tayyorlash bo'yicha raqamli spravkalar, chizmalar va video-qo'llanmalarining erkin tarqatilishi jamoat xavfsizligiga oid profilaktika ishlari ko'lamini axborot xavfsizligi darajasigacha ko'tarishni talab etadi.

QUROL NAZORATIDA "HIGH-TECH POLICING" VA "E-MA'MURIY ISH" TIZIMI

Noqonuniy qurol muomalasiga barham berish va ruxsat berish tizimini shaffoflashtirish maqsadida ichki ishlar organlari amaliyotiga "High-tech policing" (yuqori texnologik politsiya) usullarini joriy etish talab qilinadi.

"E-Ma'muriy ish" integratsiyasi: Qonuniy asosda qurol (ov yoki sport quroli) saqlayotgan shaxslar tomonidan ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilsa, ayniqsa, bu jamoat tartibiga qarshi yoki spirtli ichimliklar ta'sirida sodir etilsa, "E-

Ma'muriy ish" tizimi avtomatik ravishda ruxsat berish tizimlariga (MVD litsenziyalash bazasiga) xabarnoma (red flag) yuborishi kerak. Natijada shaxsning qurol saqlash ruxsatnomasi tezkorlik bilan to'xtatilishi va quroli vaqtincha musodara qilinishi ta'minlanadi.

Biometrik va ballistik nazorat: Har bir qurol egasi Face-ID texnologiyasi orqali doimiy identifikatsiyadan o'tishi, respublikada saqlanayotgan barcha qonuniy qurollarning ballistik ma'lumotlar bazasi (o'q va gilza namunalari 3D shaklida) markazlashgan bulutli serverlarda saqlanishi kerak. Bu orqali jinoyat joyida topilgan o'q-dori darhol bazadagi ma'lumot bilan avtomatlashtirilgan tarzda solishtiriladi.

XORIY TAJRIBASI: AQSH, BUYUK BRITANIYA, GERMANIYA VA JANUBIY KOREYA

O'qotar qurollar va portlovchi moddalar ustidan nazoratni o'rnatishda rivojlangan xorijiy davlatlar (xorij tajribasi) turli yuridik va texnologik yondashuvlarni qo'llaydi:

- **Buyuk Britaniya:** Dunyodagi eng qat'iy qurol qonunchiligidan biriga ega. Buyuk Britaniyada to'pponchalar (handguns) to'liq taqiqlangan. NABIS (National Ballistics Intelligence Service) milliy ballistik xizmati faoliyat ko'rsatib, har bir noqonuniy o'qotar qurol topilganda uning qayerdan kelib chiqqani va qaysi jinoyatlarda ishlagani sun'iy intellekt orqali 24 soat ichida aniqlanadi.

- **AQSh:** Qurol olib yurish konstitutsiyaviy huquq bo'lsa-da, noqonuniy savdoga qarshi kurashish ATF (Alkogol, tamaki, o'qotar qurol va portlovchi moddalar byurosi) tomonidan olib boriladi. Ular "eTrace" deb nomlangan global yuqori texnologik tizimdan foydalanadi. Bu tizim har bir qurolning ishlab chiqaruvchidan to oxirgi xaridorga qadar bo'lgan zanjirini elektron kuzatish imkonini beradi.

- **Germaniya:** Nemis qonunchiligida Milliy qurollar reestri (Nationales Waffenregister - NWR) orqali fuqarolik qurollari to'liq raqamli monitoring qilinadi. Portlovchi moddalarni saqlash yoki o'tkazish (hatto pirotexnika vositalarini ham) jiddiy nazorat qilinadi. Ma'muriy jarimalar tizimi juda yuqori bo'lib, eng kichik qoidabuzarlik uchun ham quroldan umrbod mahrum qilish chorasi qo'llaniladi.

- **Janubiy Koreya:** Qurol saqlash deyarli to'liq taqiqlangan. "Smart Policing" doirasida faqat qishloq xo'jaligi va ov maqsadlarida qurol saqlashga ruxsat beriladi, biroq bu qurollar mavsum tugashi bilan mahalliy politsiya stansiyalarida (GPS-trekerli maxsus seyflarda) saqlanishi shart. Agar qurol egasi politsiya nazoratidan tashqariga qurolni olib chiqsa, tizim darhol ogohlantirish beradi.

XULOSA VA ILMIY-AMALIY TAKLIFLAR

O'qotar qurollar, o'q-dorilar va portlovchi moddalarning noqonuniy muomalasi kriminogen vaziyatga o'ta salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omildir. Ushbu muammoni hal etishda profilaktika inspektorlari, ruxsat berish tizimi va jinoyat-qidiruv bo'linmalarining o'zaro raqamli hamkorligi hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tahlillar asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodekslarida "Qurol va o'q-dorilarning qonunga xilof savdosini axborot-kommunikatsiya tarmoqlari (shu jumladan yashirin tarmoqlar - Darknet) orqali amalga oshirish" qilmishi uchun alohida og'irlashtiruvchi javobgarlik normasini kiritish zarur.

Ikkinchidan, IIVning ruxsat berish tizimlarini "E-Ma'muriy ish" va "E-Probatsiya" tizimlari bilan to'liq integratsiya qilish. Agar qurol litsenziyasiga ega bo'lgan shaxs ma'muriy huquqbuzarlik sodir etsa yoxud uning nomiga ma'muriy bayonnoma rasmiylashtirilsa, tizim avtomatik tarzda hududiy profilaktika

inspektorining xizmat planshetiga qurolni vaqtincha olib qo'yish bo'yicha topshiriq yuborish mexanizmini joriy etish.

Uchinchidan, Politsiya kadrlari, ayniqsa, ruxsat berish va profilaktika xizmati xodimlari uchun simulyatsion o'quv platformalarini yaratish. Xorij tajribasi asosida "High-tech policing" usullarini tatbiq qilib, o'qotar qurollarni ballistik va biometrik ro'yxatga olishni 100% raqamlashtirish.

To'rtinchidan, Sohadagi ilmiy izlanishlar va yaratilgan ma'muriy-huquqiy spravkalar, xususan jamoat xavfsizligini ta'minlash borasidagi yuridik tadqiqotlar natijalarini ochiq fan platformalarida (OJS tizimi) va Zenodo xalqaro bazalarida e'lon qilish. O'zbekiston doirasida o'tkazilgan respublika va xalqaro miqyosdagi ilmiy konferensiya materiallarini maxsus milliy ilmiy platformalarda (masalan, scop.uz - Scientific Conference Open Proceedings) DOI raqami biriktirgan holda xalqaro indeksatsiya darajasiga olib chiqish orqali idoraviy fandagi innovatsiyalarni xalqaro hamjamiyatga namoyish etish.

Ushbu takliflarning amaliyotga joriy etilishi respublikada o'qotar qurollar va portlovchi moddalarning noqonuniy muomalasiga chek qo'yish barobarida, davlat jamoat xavfsizligi tizimini ilg'or xalqaro standartlar darajasiga olib chiqishga xizmat qiladi.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
2. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
3. O'zbekiston Respublikasining "Qurol to'g'risida"gi Qonuni. 29.07.2019 yildagi O'RQ-550-son.
4. Xudoyberdiyev A.A. "Ma'muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo'llash amaliyoti". O'quv qo'llanma. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.

Contact: 99 826 99 56

5. Qurbonov M. M. Raqamlashtirish sharoitida ma'muriy ishlarni yuritishning o'ziga xos xususiyatlari // O'zbekiston qonunchiligi tahlili. – Toshkent, 2024. – № 2.
6. ATF (Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives). "National Firearms Commerce and Trafficking Assessment". Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, 2023.
7. Europol. "Illicit Firearms Trafficking and the Darknet". The Hague: European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2022.
8. Lee, H., & Kim, J. "Smart Policing and Strict Firearms Control in South Korea: A Model for Public Safety". Asian Journal of Criminology, 2021.
9. "E-Ma'muriy ish" tizimi va axborot texnologiyalarini ichki ishlar organlariga joriy etish masalalari. IIV Axborot-tahlil markazi hisobotlari. – Toshkent, 2025.
10. Squires, P. "Gun Culture or Gun Control? Firearms and Violence: Safety and Society". Routledge, UK, 2018.

